

„Hol az a táj szab az életnek teret,
Mit az Isten csak jókedvében teremt”

Válogatás az első tizenhárom MÉTA-túrafüzetből
2003 – 2009

A KÖTETET SZERKESZTETTE:
Molnár Csaba – Molnár Zsolt – Varga Anna

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót

2010

Gondolatok a Dráva zátonyainak vegetációjáról

KEVEY BALÁZS ÉS CSETE SÁNDOR

A vegetáció esetlegessége

Az ártéri bokorfüzesek gyorsan változó mozaikja termőhelye természetéből fakadóan szoros kapcsolatban áll az azt létrehozó folyó vízjárásának időbeli változékonyságával. A születő zátony primer szukcessziójának első stádiumában létrejövő vegetáció nagyrészt attól függően áll fehér fűzből (*Salix alba*), fekete nyárból (*Populus nigra*) vagy csigolya fűzből (*Salix purpurea*), hogy az árhullám levonulása után a zátony mikor, mely fenti növényfaj magszórásának időpontjában kerül felszínre. Az egymást követő zátonyok eltérő vegetációjának meghatározó domináns növényfaja tehát sokszor nem a termőhely-növényzet „akcióreakció” harcából szelektálódik, hanem a fenti fajok mindegyikének alkalmas szubsztrátként kínálkozó zátonyfelszín kiemelkedésének és az azévi magszórási fenofázisok egybeesésének következménye.

Gyors dinamika

Az ártéri bokorfüzesek, ligeterdők monitorozásának egyik legnagyobb kihívása (a néha igen veszélyes megközelítésen túl) a vegetáció rendkívül gyors fejlődése. A csupasz zátonyon kialakuló füzes az első év végére már méteres nagyságúra nő fel, és 5–6 év múlva már eléri a társulásra jellemző magasságot, az 5–7 métert. A bokorfüzes – a termőhely további feltöltődésével párhuzamosan – mintegy 10 év alatt fekete nyár-ligetté alakul, melynek fajkészlete, fiziognómiája és termőhelyi viszonyai lényegesen megváltoznak. E két szukcessziós stádiumon átívelő folyamatra mindössze 10–15 évet kell várni, ami fás vegetáció esetében igencsak ritkaság.

Élőhelyi extrémítások

A lerakott homok-kavics zátonyok mechanikai összetételüknel fogva sajátos fizikai tulajdonságokkal bírnak. Egyaránt jellemzi őket a nagy vízáteresztő-képesség, a kis víz- és ionmegkötő-képesség illetve hőkapacitás, így alacsony vízállásnál a gyors kiszáradáshoz minden körülmény adva van. A zátonyvegetáció ezért áll részben szárazságtűrő növényekből, mint az árva rozsok (*Bromus sterilis*), a betyárkóró, fakó muhar (*Setaria pumila*) vagy a kövér porcsin (*Portulaca oleracea*). A xerofil fajokon túl persze többségben vannak az üde, elárasztást igénylő/elviselő fajok, melyek az előbbi csoporttal gyakran egy felvételi négyzetben fordulnak elő. Elég mindehhez az a néhány deciméteres szintkülönbség, mely a gyökérszónájuk között fennáll. A képet színesíti, hogy a kifejlődő növényzet árhullám esetén lassítja az áthaladó víz sebességét, így a durva homokra a kisebb mélyedésekben finom homok, ritkábban iszapos homok rakódik. Így az eleinte csak kavicsból és homokból álló zátonyokon sokkal kedvezőbb víz- és tápanyag-gazdálkodású termőhelyfoltok is létrejönnek, melyek az azokat borító nitrofil (nagy csalán, fehér libatop stb.) vagy mocsári fajok [réti fűzény, mocsári lórom (*Rumex palustris*), vízi kányafű (*Rorippa amphibia*) stb.] alkotta sűrűbb gypeszőnyegről könnyen felismerhetők, élesen válnak el az általában lágyszárú vegetációban szegény, kavicsos, durva homokos fűzesek szubnódum vegetációfoltjaitól. Mindezek együtt egy zátonyon sokféle vegetációmintázat, nehezen térképezhető növényzeti foltrendszer kialakulását okozzák.

Fajvándorlási útvonal

A Dráva zátonyai számos növényfaj terjedésében fontos szerepet játszanak. A vízi út folytonossága lépésről-lépésre a zátonyokon szakad meg – átmeneti élőhelyet biztosítva – az Alpok lábától egészen a Dráva torkolatáig. A nyugat-keleti grádiens mentén a levándorló fajok száma csökkenő tendenciát mutat. Közöttük több olyan növényfaj találja meg itt élőhelyét, mely országosan ritkaságnak számít. Így vesz részt a zákányi bokorfűzesek építésében a csermelyciprus (*Myricaria germanica*) és a parti fűz (*Salix elaeagnos*), melyek a Dráva alsóbb szakaszain már egyre szórványosabban fordulnak elő.